

ZBIEG PRZESTĘPSTWA Z WYKROCZENIEM

Publikacja ta przeznaczona jest głównie dla policjantów pełniących funkcje oskarżyciela publicznego, tj. policjantów, którzy są odpowiedzialni w jednostkach za jakość prowadzonych postępowań w sprawach o wykroczenia.

Na gruncie części ogólnej kodeksu wykroczeń, dwa przepisy sprawiają problemy interpretacyjne przy ich właściwym rozpoznaniu i stosowaniu w praktyce. Pierwszym z nich jest art. 9 kw (zwany potocznie zbiegiem wykroczeń) oraz drugi - art. 10 kw (zwany potocznie zbiegiem przestępstwa z wykroczeniem). Przedmiotem niniejszego artykułu jest propozycja wyjaśnienia sposobu rozpoznawania zbiegu przestępstwa z wykroczeniem.

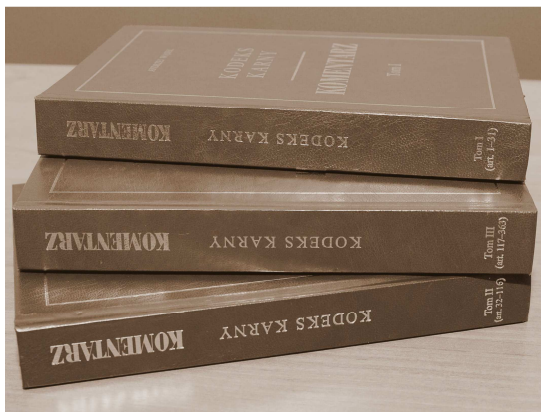
W przypadku art. 10 kw podobna konstrukcja występuje jeszcze tylko w art. 8 kks. Kodeks karny ją odrzuca, co powoduje duże problemy z prawidłową oceną stanu prawnego przez osoby nieprzygotowane z zakresu prawa wykroczeń, które stosując niedopuszczalną analogię do kodeksu karnego, dochodzą do niewłaściwych rozstrzygnięć. Problem z prawidłowym stosowaniem zapisów ustawy wziął się z faktu, że kodeks wykroczeń uchwalono w 1971 r., natomiast pozostałe ustawy karne powstały później (kodeks karny w 1997 r., kodeks postępowania karnego w 1997 r., natomiast kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia w 2001 r.). W chwili obecnej, wobec braku kompatybilności między ustawami jest kłopot z rozpoznaniem i stosowaniem zapisów ustawy. Z doświadczenia wiem, że wielu sędziów także sobie z tym nie radzi, bezpodstawnie odmawiając wszczęcia lub umarzając już wszczęte postępowanie w sprawach o wykroczenie, przywołując jako podstawę swoje decyzji art. 61 kpow. W wielu przypadkach także sami prokuratorzy, koncentrując się na zakończeniu postępowania przygotowawczego, zapominają lub pomijają konieczność „rozliczenia” pozostającego w zbiegu wykroczenia, zatem

szczegółowa wiedza na temat zbiegu przestępstwa z wykroczeniem wydaje się niezbędna policjantowi pełniącemu funkcję oskarżyciela publicznego, który korzystając ze swoich praw, jako strony postępowania w sprawach o wykroczenia, powinien zgłaszać środki odwoławcze w przypadku niewłaściwej interpretacji zapisów ustawy dokonanej przez sąd grodzki. Skierowanie wniosku o ukaranie wydaje się także niezbędne w przypadku umorzenia postępowania przygotowawczego przez prokuratora i nie wniesieniu przez niego samodzielnie wniosku o ukaranie w stosunku do sprawcy wykroczenia.

W większości przypadków przestępstwa i wykroczenia dzielą bardzo istotne różnice. Jest jednak grupa wykroczeń, których oddzielenie od przestępstw jest trudne, zwłaszcza dla policjantów z małym doświadczeniem. Dzieje się tak, ponieważ w przypadku zbiegu przestępstwa z wykroczeniem niezwykle trudno określić takie stany, gdzie czyn będący wykroczeniem wyczerpuje także znamiona przestępstwa. Ponadto sama obiegowa nazwa tego zbiegu, która funkcjonuje w podręcznikach i komentarzach prawniczych, tj. tzw. idealny zbieg przestępstwa z wykroczeniem, wprowadza w błąd sugerując, że jakoby mamy tu do czynienia z dwoma lub wieloma czynami, a nie jednym, jak jest w rzeczywistości. Bardziej precyzyjnym, w przypadku tego zbiegu, wydaje się użycie i posługiwanie się określeniem „jednoczynowy zbieg przestępstwa z wykroczeniem”, który w sposób niebudzący wątpliwości charakteryzuje wskazaną instytucję, czyli jednostkowość czynu, z jakim mamy do czynienia. Innym dopuszczalnym nazewnictwem tego zbiegu

wyduje się użycie formy: „rzeczywisty zbieg znamion przestępstwa i wykroczenia”. W celu prawidłowego rozpoznania jednoczynowego zbiegu przestępstwa i wykroczenia, konieczne jest przeprowadzenie dwuetapowej eliminacji polegającej na:

- sprawdzeniu i wykluczeniu czy czyn nie stanowi tzw. czynu przepołowionego,
- analizie i wylimowaniu tego, że wykroczenie nie zostało pochłonięte przez przestępstwo, tzn. czy nie mamy do czynienia z tzw. pomijalnym zbiegiem znamion przestępstwa i wykroczenia.

Fot. archiwum

Funkcjonujący w doktrynie i praktyce termin „czyn przepołowiony” określa obszar wspólny dla przestępstw i wykroczeń, dotyczy bowiem czynów skierowanych przeciwko dobru chronionemu, jakim jest mienie i niektóre interesy konsumentów. Bardzo łatwo je rozpoznać, ponieważ można je enumeratywnie wymienić. Przestępstwa zostały ujęte w przepisach art.: 278 kk, 284 kk, 288 kk, 290 kk, 291 kk (z pewnymi ograniczeniami), 292 kk, a wykroczenia w art.: 119 kw, 120 kw, 122 kw, 123 kw, 124 kw, 134 kw. Mimo tożsamości znamion przedmiotowych między tymi czynami, kryterium oddzielającym przestępstwo od wykroczenia stanowi wartość rzeczy lub wysokość wyrządzonej szkody. W przypadku kradzieży drzewa z lasu, wartość różniąca wykroczenie od przestępstwa wynosi 75 zł. W przypadku kradzieży mienia, warzyw, owoców, kwiatów, jego przywłaszczenia, uszkodzenia lub zniszczenia oraz paserstwa, wartość rozgraniczającą

wykroczenie od przestępstwa wynosi 250 zł, a jeżeli chodzi o oszustwo przy sprzedaży towaru lub świadczenie usług, kwota ta wynosi 100 zł. Niezależnie od wskazanego wyżej kryterium, wartości rzeczy lub wysokości powstałej szkody, czynnikiem rozdzielającym przestępstwo od wykroczenia może być przedmiot czynności wykonawczej w postaci: broni, amunicji, materiałów wybuchowych lub kryterium sposobu popełnienia czynu w postaci: gwałtu, groźby jej użycia, włamania itd. Można stwierdzić więc, że w przypadku tzw. czynów przepołowionych różnice między przestępstwem, a wykroczeniem są wyraźnie określone, dlatego też ich rozpoznanie nie powinno nastęrczać żadnych trudności. Wskazany przez ustawodawcę zakres zastosowania przestępstw i wykroczeń w przypadku czynów przepołowionych powoduje, że nie tworzą one zbiegu.

Następnym krokiem jest sprawdzenie czy nie zachodzi tzw. pomijalny zbieg znamion przestępstwa i wykroczenia, co w wielu przypadkach przysparza dużo więcej problemów interpretacyjnych niż w przypadkach tzw. czynów przepołowionych. W sytuacji, gdy znamiona wykroczenia stanowią część składową znamion przestępstwa, redukcja wielości ocen następuje wyłącznie przy zastosowaniu tzw. zasady pochłaniania. W uproszczony sposób zasadę tę można porównać do łańcucha pokarmowego występującego w przyrodzie, polegającego na skonsumowaniu mniejszej, słabszej jednostki przez większą i silniejszą. Ilustrując tę zasadę graficznie, można narysować dwa koła o różnych wielkościach, gdzie większe koło będzie obrazowało przestępstwo, ponieważ jest czynem o znacznie większym ciężarze gatunkowym, a mniejsze będzie przedstawiało wykroczenie. Dokonując opisu znamion przestępstwa i wykroczenia, a następnie porównując je ze sobą w przypadku, gdy będziemy mieli do czynienia z tzw. pomijalnym zbiegiem znamion przestępstwa i wykroczenia, duże koło wchłonie małe, w taki sposób, że to małe koło pokryje się dokładnie z pewną częścią dużego, ale tylko w je-

go zawartości. Typowym przykładem takiego zbiegu jest przestępstwo kradzieży z włamaniem opisane w art. 279 § 1 kk z wykroczeniem określonym w art. 124 § 1 kw, polegającym na umyślnym uszkodzeniu lub zniszczeniu mienia. Cechą charakterystyczną kradzieży z włamaniem jest to, że sprawca, zanim dokona zaboru mienia w celu jego przywłaszczenia, pokonuje trwałą przeszkodę, w drodze jej uszkodzenia lub zniszczenia. Jeżeli wartość uszkodzonej lub zniszczonej przeszkody nie przekracza 250 zł, to opis tego czynu dokładnie zawiera w sobie opis wykroczenia z art. 124 § 1 kw. Takie złożone zachowanie wchłania wykroczenie przez przestępstwo i na podstawie reguł wykładni prawa kwalifikuje się taki występki jako przestępstwo z art. 279 § 1 kk. Często zasada pochłaniania występuje w przestępstwach przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji, które bardzo łatwo wymienić - są to przestępstwa opisane w art.: 173 kk, 174 kk, 177 kk, 178 kk, 179 kk, 180 kk. Pochłaniają one takie wykroczenia jak wskazane w art.: 86 kw, 87 kw, 96 kw, 98 kw. Należy jednak pamiętać, że aby w przypadku tzw. pomijalnego zbiegu znamion przestępstwa i wykroczenia, pochłonięcie wykroczenia było całkowite i żadne ze znamion wykroczenia nie wykraczało poza wskazane przez ustawodawcę cechy przestępstwa. Ilustrując to w sposób graficzny mniejsze koło musi całkowicie zawierać się we wnętrzu większego i żaden fragment tego koła nie może z niego wystawać.

Jeżeli analiza wspólnych elementów przestępstwa i wykroczenia doprowadzi do wniosku, że nie mamy do czynienia z tzw. czynem przepołowionym lub tzw. pomijalnym zbiegiem przestępstwa i wykroczenia, to zapewne mamy do czynienia z konstrukcją jednoczynowego zbiegu przestępstwa z wykroczeniem, opisaną w art. 10 kw.

Odwołując się konsekwentnie do graficznego opisu, jednoczynowy zbieg przestępstwa z wykroczeniem przedstawiony za pomocą figur geometrycznych, wygląda tak, że małe koło ilustrujące wykroczenie nie mieści się w całości w dużym kole przedstawiającym przestępstwo. Cha-

rakterystyczną częścią tego zbiegu jest właśnie ten element niemieszczący się, czy też wystający poza obrys fragment koła, stanowiący odrębne cechy przedmiotowe niektórych znamion wykroczenia. Zagadnienie to można także przedstawić na podstawie następujących przykładów:

- sprawca popełnia przestępstwo z art. 217 § 1 kk (naruszenie nietykalności cielesnej innej osoby), a jednocześnie swoim zachowaniem wyczerpuje znamiona wykroczenia z art. 51 § 1 kw (zakłócenie porządku publicznego),
- sprawca popełnia przestępstwo z art. 224 § 2 kk (zmusza policjanta do zaniechania uzasadnionego żądania okazania dokumentów), jednocześnie wyczerpując znamiona wykroczenia z art. 108 kw (szczyje go psem),
- sprawca popełnia przestępstwo z art. 288 kk (niszczy lub uszkodza mienie) w ten sposób, że w karoserii nadwozia stojącego w miejscu publicznym samochodu wydrapuje nieprzyzwoity napis, ogłoszenie, lub rysunek, czym jednocześnie dokonuje wykroczenia z art. 141 kw.

We wszystkich opisanych przypadkach znamiona wykroczenia wykraczają poza cechy przedmiotowe przestępstwa. W takich sytuacjach policjant jest zobowiązany, niezależnie od realizacji czynności w ramach postępowania przygotowawczego, wyłączyć materiały w celu przeprowadzenia czynności wyjaśniających i skierować wnioski o ukaranie do sądu grodzkiego. Wskazany wyżej sposób rozpoznawania jednoczynowego zbiegu przestępstwa z wykroczeniem jest niezbędny dla policjanta pionu prewencji i pionu dochodzeniowego w celu zgodnego z prawem realizowania ustawowych zadań wynikających z wykrywania przestępstw i wykroczeń oraz ścigania ich sprawców.

Omawiając zbieg przestępstwa z wykroczeniem, należy jeszcze wyjaśnić koncepcję tzw. odpowiedzialności zredukowanej, tj. odpowiedzialności za wykroczenie powstające wówczas, kiedy z różnych powodów brak jest podstaw do odpo-

wiedzialności za przestępstwo, które niejako „zawierało w sobie” znamiona określonego typu wykroczenia. Koncepcja ta pierwotnie powstała w odniesieniu do wypadku drogowego (art.177 § 1 kk), kiedy pokrzywdzonym jest wyłącznie osoba najbliższa i odstępuje ona od złożenia wniosku o ściganie karne (art.177 § 3 kk). W takim przypadku sprawca musi zostać ukarany na podstawie art. 86 § 1 kw, ponieważ przepisy te zostają niejako automatycznie przywrócone, bowiem przepis art. 177§ 3 kk ogranicza wyłączenie ścigania tylko w odniesieniu do przestępstwa i samo z siebie nie wyłącza odpowiedzialności za wykroczenie. Podobny problem powstał 14 kwietnia 2000 r., gdy znowelizowano kodeks karny, który ustanowił przestępstwo z art. 178a kk, co zaowocowało utworzeniem nowej konstrukcji prawnej określanej w art.177 § 1 lub 3 k.k., Jeżeli zatem sprawca jednym czynem popełnił przestępstwo formalne z art. 178a § 1 lub 2 kk i jednocześnie przestępstwo materialne z art. 177§ 1 kk, to takie zachowanie podlega kumulatywnej kwalifikacji prawnej - i co do tego faktu nie ma żadnej wątpliwości. Problem pojawia się jednak wówczas, gdy jedynym pokrzywdzonym jest osoba najbliższa do sprawcy i nie wnosi ona wniosku o ściganie sprawcy, a do wypadku doszło w ruchu drogowym. W tym przypadku mamy do czynienia z rzeczywistym zbiegiem przepisów, ponieważ formalne znamiona występkę określone w art. 178a § 1 lub 2 kk nie obejmują materialnego skutku w postaci konkretnego zagrożenia dla określonej osoby, wówczas musimy sporządzić wniosek o ukaranie z art. 86 § 2 kw. Koncepcja odpowiedzialności zredukowanej, mimo że powstała na potrzeby związane z wypadkiem drogowym, ma zastosowanie w odniesieniu do innych przestępstw. W celu wyjaśniania funkcjonowania koncepcji odpowiedzialności zredukowanej można posłużyć się następującymi przykładami:

- sprawca popełnia przestępstwo z art. 160 § 3 kk, a pokrzywdzony nie wniósł wniosku o ściganie karne art.160 § 5 kk,

to w tym przypadku sprawca odpowie za któreś z wykroczeń z art.70-76 kw,

- sprawca popełnia przestępstwo z art. 164 kk lub 167 kk, jednak, gdy dobrowolnie uchylił grożące niebezpieczeństwo to wówczas nie będzie podlegał karze z art.169 § 1 kk, a odpowie za któreś z wykroczeń z art.70-75 kw,
- sprawca popełnia przestępstwo z art. 174 kk, jednak gdy dobrowolnie uchylił grożące niebezpieczeństwo, to wówczas nie będzie podlegał karze z art.176 kk, w tym przypadku sprawca odpowie za któreś z wykroczeń z art.70-75 kw.

Koncepcja odpowiedzialności zredukowanej ma zastosowanie wobec sprawcy przestępstwa, który swoim zachowaniem wypełnił także znamiona wykroczenia. Jeżeli jednak zostały one pochłonięte przez przestępstwo, z jakiegokolwiek przyczyny formalnej nie podlega on odpowiedzialności za przestępstwo, to wówczas przywraca się kwalifikację za wykroczenie.

W przypadku zbiegu przestępstwa i wykroczenia przejrzystość opisu niepotrzebnie komplikuje fakt używania różnego nazewnictwa do określenia wykroczenia ulegającego tzw. redukcji na zasadzie pochłaniania. Tego rodzaju zbieg w literaturze przedmiotu, podręcznikach i komentarzach nosi takie nazwy jak „zbieg pozorny”, „zbieg pomijalny”, lub „zbieg niewłaściwy”. Różnice w nazewnictwie związane są jednak tylko z różnym abstrakcyjnym podejściem do nauki prawa reprezentowanym przez różne ośrodki akademickie. W skrócie można to określić w ten sposób, że tłumacząc ten sam stan prawny, różnymi metodami dochodzi się do tego samego rezultatu, lecz przy użyciu różnej aparatury pojęciowej, co w efekcie dodatkowo utrudnia prawidłowe zrozumienie problematyki zbiegu przestępstwa z wykroczeniem i wprowadza wiele osób w błąd.